

MÜMİN ALİ İLE ŞEHRİN ŞARKISI VE DİĞER ESERLERİ ÜZERİNE SÖYLEŞİ

Ramazan Ekici

- *Mümin Ali Bey, öncelikle söyleşi teklifimizi kabul ettiğiniz için teşekkür ederiz. Yayımlanan çalışmalarınızı incelediğimizde çok yönlü bir yazar profiliyle karşılaşıyoruz. Bunun yanında okurların sizi romancı kimliğinizden ziyade bir şair ve araştırmacı olarak tanıdığını da söylemek mümkün. Biz söyleşimizde Şehrin Şarkısı adlı romanınıza odaklanacağız. Romana dair ilk tespitim, zor bir roman yazmış olmanız. Sorular ilerledikçe romanın kapılarını birlikte aralamayı umuyorum.*

Bu nazik methal ve yerinde tespitler için teşekkürlerimi arz ederek başlamak isterim. Şiir ve akademiyle örülü yolculuğumda romancı sıfatıyla okurun karşısına çıkmak, benim için hem bir meydan okuma hem de kelimelerimin sığındığı yeni bir liman oldu. İfade ettiğiniz gibi, okurlar beni mısraların ve akademik metinlerin arasından daha çok tanıyorlar. Ancak *Şehrin Şarkısı*, aslında o şair ve araştırmacı kimliğimin bir sentezi, bir meyvesidir. Romana dair “zor bir roman” tespitiniz oldukça isabetli. Bu zorluk, sanırım olay örgüsünün karmaşıklığından ziyade, dilin bir enstrüman gibi kullanılmasından ve metnin katmanlı yapısından kaynaklanmaktadır. Ben; okuru yormaktan ziyade onu tefekküre, kelimelerin metafizik derinliğine davet etme arzusuyla tasarladım. Romanımda, mana cümleye sığmadığı için şiire ve imgeye sığındım. Modern zamanın hızı karşısında, okuru durup düşünmeye, cümlelerin musikisini duymaya zorlayan bir metin inşa etmeye gayret ettim. Dediğiniz gibi, bu zorluk aslında romanın kapılarını araladığımızda bizi bekleyen o zengin dünyanın bir eşiğidir. Sorularınızla bu kapıları tek tek aralamaktan ve o “Şehir Şarkısı”nın notalarını birlikte deşifre etmekten büyük bir memnuniyet duyacağım. Buyurunuz, bu edebî yolculuğun ilk adımlarını birlikte atalım.

Roman üzerinde konuşmaya devam ederken kendimize yönelik biz öz eleştiri olarak şunu söylemek istiyorum: Biz Rumeli'den ayrılırken geride bir vatan bıraktığımızı çok geç fark ettik. Hem Türkiye'de hem de Balkanlarda yaşamış bir yazar olarak bu konudaki düşüncelerinizi ve gözlemlerinizi bizimle paylaşır mısınız?

Rumeli, bir topraktan öte, bizim ruh köklerimiz ve varoluşumuzun asli zeminidir. Biz oradan fiziksel olarak çekilirken, zihnimizdeki estetiği, mimarimizdeki zarafeti ve dilimizdeki o kadim musikiyi de orada birer

“emanet” gibi bıraktık. Nitekim ilk şiir kitabıma “Emanet: Kelimeler Ötesi” ismini vermem, bu kadim terk edişin ve geride bırakılan o sessiz mirasın kalbimizdeki ilk yankısıydı. Ancak bu emanetin bir “vatan kaybı” olduğunu anlamamız, ne yazık ki sessizliğin gürültüsü arttığında mümkün oldu. Hem Türkiye’de hem de Balkanlarda yaşamış biri olarak şunu gözlemliyorum: Vatan, sadece tapusu cebinizde olan toprak değildir; hatıranın dile, sesin duaya dönüştüğü yerdir. Biz Balkanları siyasi sınırlar içinde kaybetmiş olabiliriz lakin Türkçeyi orada bir kale gibi muhafaza eden o mahzun insanlar sayesinde manevi vatanı hâlâ yaşıyoruz. Bu roman, o geç fark edilen vatanın, kelimelerle yeniden inşa edilme çabasıdır.

Kuzey Makedonya’da doğmuş ve eğitiminin lisans kısmını bu ülkede tamamlamış bir şair ve yazar olarak Türkçe ve Türk edebiyatıyla olan ilişkinizi, yaşadığınız kültürel ortamı da göz önünde bulundurarak bize anlatır mısınız?

Kuzey Makedonya’da doğmak, Türkçeyi bir “mukavemet nişanesi” olarak kuşanmak demektir. Bizim için Türkçe, sadece bir iletişim aracı değil, azınlıkta kalmış bir milletin varoluşunu kanıtlama biçimidir. Kuzey Makedonya’nın çok kültürlü, çok dilli fakat bir o kadar da karmaşık dokusunda Türkçe; bizim sığındığımız en güvenli evimiz, bizi geçmişe bağlayan en sağlam köprüydü. Edebiyatla ilişkim, bu kültürel kuşatılmışlık içinde nefes alacak bir alan açma arzusuyla başladı. Rumeli’nin o kendine has ağzı, Türkçenin en güzel ve en saf hâli benim ruhumu şekillendiren mayadır. Bu yüzden kalemim, hem o toprağın tozunu taşır hem de İstanbul’un estetik mirasına eklenmektedir.

Yüksek lisans ve doktora çalışmalarınızı genel olarak, Balkan edebiyatı üzerine yaptınız ve bu alanda değerli kitaplar yayımladınız. Balkanlarda Türkçe yazan bir yazar olmanın olumlu yanları ve zorluklarına dair neler söylemek istersiniz?

Balkanlar, eşikte yaşamak ve sınırda bir hayat sürmek demektir. Balkanlarda Türkçe yazmak, kökü yüzyıllar öncesine dayanan fakat gövdesi her an fırtınalara açık bir çınar olmaya benzer. Olumlu tarafı; çok dilli, çok katmanlı ve trajik bir tarihin tam kalbinde durmaktır. Bu hâl, bir şair-yazara sonsuz bir imge dünyası ve yüksek bir acı güldürü sunar. Zorluğu ise, “merkezin” payitahtın (İstanbul-Ankara) uzağında, bazen sesinizin yankılanmadığı bir boşlukta yazma hissidir. Yayın imkânlarının kısıtlılığı, okur kitlesinin sayıca azlığı gibi teknik zorlukların yanında, asıl mesele “dilde kalma” tehdididir. Biz burada sadece edebiyat yapmıyoruz, bir dilin hayatta kalma mücadelesine kelimelerimizle kan taşıyor ve nefes olmaya gayret ediyoruz. Eşikte yaşamak, bir nevi her an sınırda olmak, zihninin uykuyla uyanıklık arasında gidip geldiği o müphem boşlukta nefes almaktır. Tekinsiz ama bir o kadar da hakiki arafta kalmak gibidir. Velhasılıkelam, Ömer Seyfettin’in “İlk Düşen Ak” hikâyesinde dediği gibi: (...) *Yani araftasınız. Hâlbuki araf insanlara mahsus değildir.*¹

Şimdi romanınızın içeriğine dair sorularla devam etmek istiyorum. Romanınız YTB'nin “Bir Dünya Edebiyat Ödülleri”nde “En İyi Eser” ödülünü kazandı. Tebrik ediyorum. Türkçe için büyük bir kazanım. İnşallah Balkanlarda da hak ettiği karşılığı bulur. Roman yazmış bir şair olarak şiirden romana geçmenin zorluklarının farkındayım. Bu noktada sizin şiir gibi roman yazdığınızı da belirtmek istiyorum. Şiirden romana geçmeye nasıl ve niçin karar verdiğinizi, romancılığın şairliğinizi nasıl etkilediğini bizimle paylaşır mısınız?

Hassaten, teveccühünüz için teşekkür ederim. Şiir, bir anın parlaması ve infilak etmesidir. Roman ise o ışığın uzun bir koridor boyunca her köşeyi aydınlatarak ilerlemesidir. Benim romancılığım, aslında şiirlerimde biriken o yoğun imge yükünün artık mısralara sığmamasıyla başladı. *Şehrin Şarkısı*'nı yazarken şairliğimi kapının dışında bırakmadım, aksine romanı şiirin imkânlarıyla, mısra kurar gibi cümleler kurarak inşa etmeye özen gösterdim. Nitekim *Şehrin Şarkısı*'nı okurken, şiirin imge dünyasıyla felsefenin derinliğini harmanlayan, türlerin sınırlarını ihlal eden müstesna bir anlatı iklimini soluyabilirsiniz. Şiir sanatı bana kelimenin haysiyetini ve tasarrufunu öğretti. Roman sanatı ise o kelimeleri bir dünya kurmak için nasıl seferber edeceğimi gösterdi. Romancılık, şairliğimi daha sabırlı, teferruatlı ve daha vâsi “bakmayı bilen” bir noktaya taşıdı.

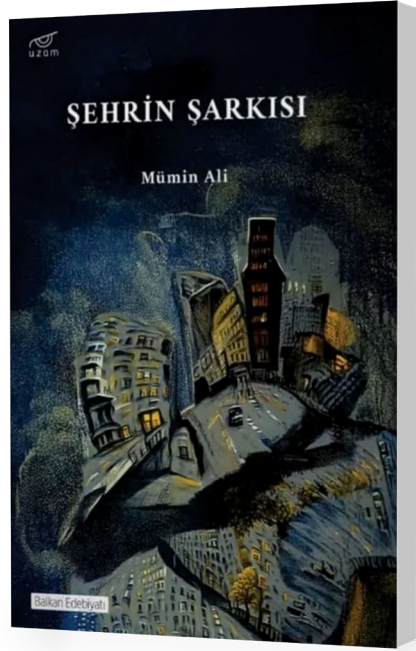
Romanda zaman ve mekân ironik bir şekilde belirsiz. Her şey gitgide kaybolan hatıralara dönüşüyor. Aslında bizim Balkanlarla olan ilişkimizi ironik bir şekilde ortaya koyuyorsunuz. Bedii imge ve çağrışımlarla zamanda ileri ve geri yol aldıkça daha büyük bir boşluğun içine düşüyor. Kim bu Bedii? Sizin hikâyenizle ne kadar ilişkili bu roman?

İnsanoğlu, “dijital gurbet” çağını yaşamaktadır. Mekânların fiziksel sınırlarının kalktığı fakat insanın kendi içine giden yolların kapandığı bir dönemeç-

¹ Ömer Seyfettin, “İlk Düşen Ak”, *Bütün Hikâyeleri*, haz.: Nâzım Hikmet Polat, 4. Baskı, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2020, s. 1138.

teyiz. Herkesin birbiriyle “bağlı” olduğu ancak kimsenin birbirine “temas” edemediği bir dijital gurbet yaşıyoruz. Bilginin çok, hikmetin az olduğu bir çağ bu. Bedii ismiyle müsemma, müstesna bir estetik arayışın tecellisidir. O, modern zamanın gürültülü karmaşasında kendi köklerini ve hakikatini arayan o “yitik insan”ın hüznünlü lâkin vakur temsilidir. Bedii ismi, özgün ve “yeni” olanı arama iştiağını simgelemektedir. O, hafızasını ve aidiyetini yitirmiş modern hazımsızlık çağın ortasında, yitik bir cenneti bulma arzusuyla yanan entelektüel sancının somutlaşmış hâlidir. Eylemsiz bir merhametin vicdanları uyuşturduğu bu dijital çağda sanat, tıkanan ruhlar için yegâne çıkış yolu ve iyileştirici bir sığınak sunmaktadır. Nitekim gelinen noktada insanlık, gerçekle sanalın, geçmişle geleceğin birbirine karıştığı büyük bir berzahı yaşamaktadır. Bedii'nin o meşhur “eşikte olma” hâli, aslında modern insanın genel durumudur. Ne geçmişin o sükûnetine ve köklerine tam olarak dönebiliyoruz, ne de geleceğin o belirsiz ve mekanik dünyasına tam olarak ait olabiliyoruz. Bizler, gelenek ile modernite, yerel ile küresel arasında sıkışmış bir “araf kuşağı”yız. Bedii, ne tam Balkanlı ne tam İstanbullu, arafta kalmış ve güneşi ipe asılmış bir ruhtur. Zaman ve mekânın belirsizliği, Balkan Türklüğünün yüz yıllık “askıda kalmışlık” hâlinin edebî bir semeresi ve teşekkülüdür. Romanın başkarakterleri Bedii ve Tuana'da Balkan insanına dair çok şey mevcuttur. Bilhassa Bedii'de, dilin haysiyeti üzerine titreyen, kelimelerin celladı olmaktan imtina eden o “huzursuz” ve endişeli ruhun izleri aşikârdır. O, yitik hafızasını geri çağırmaya çalışan, dünyanın herhangi bir yerinde tefekkür melekelerini henüz yitirmemiş olan o “mağdur ama mağrur” Türk aydınının kolektif hikâyesidir. Bedii, düşünme yetisini bir direniş nişanesi gibi kuşanan her entelektüelin, dilin kutsal sınırlarında kurduğu o büyük ve kadim hayalin ete kemiğe bürünmüş tezahürüdür.

Romanınızda birçok şair ve yazara gönderme yapıyorsunuz. Aslında çok dilli ve kültürlü bir dünyaya sahipsiniz. Romanınızda birçok şehir geçiyor. Bedii'nin varoluş sancuları çektiği şiirlerle sizin şiirleriniz arasında nasıl bir ilişki var? Mesele İstanbul, bir şair ve romancı olarak, benim dilimin ve kimliğimin şekillendiği şehir. Sizin ruhunuzu şekillendiren şehirleri bize anlatır mısınız?

Sizinle aynı fikirdeyim. Beni büyüten payitaht oldu. Klasik düşünce geleneğinde şehir, medine ve medeniyetin insan hayatındaki rolü, Aristoteles'ten Fârâbî'ye, İbn Haldun'dan günümüze uzanan geniş bir yelpazede ele alınmıştır. Şehir, insanın kemale ulaşma aracıdır. Akademik ve ilmî çalışmalarım vesilesiyle uzun yıllar payitahtta ikamet ettim. Bahtlı birisi olarak ruhumun coğrafyası geniş bir alan üzerine kuruludur. Balkanlar ile Payitaht arasındaki o kadim köprüde yürürken, Türkiye ve Balkan coğrafyasının ötesinde pek çok ülkeyi ve şehri de adımlama imkânı buldum. Ancak bu durakları burada tek tek sıralamaya kalkışmak, takdir edersiniz ki söyleşimizin asıl mecrasını ve maksadını aşmak olur. Balkanlar/Makedonya çocukluğumun, hüznü kökümün ve o “kaybedilmiş cennet” duygusunun mekânıdır. İstanbul, dilimin ve estetik algımın sarayıdır. Yahya Kemal'in, Tanpınar'ın, Oğuz Atay'ın, Sezai Karakoç'un, İsmet Özel vb. isimlerin izinden yürüdüğüm kültür ve estetik başkentimdir. Ankara ise fikri disiplinimin, akademik olgunluğumun ve vatan kavramının stratejik derinliğini kavradığım şehirdir. Bedii'nin varoluş sancıları, bu ülkelerin sokaklarında yankılanan soylu akrabalıkların bir nesir hâlidir. Benim dilim bu ülkelerin rüzgârıyla şekillendi.

Bir şair olarak şiir ile yaşadığınız hayat arasındaki ilişkiden biraz bahseder misiniz? Sizce şairin hayatı şiire ne kadar dâhil ve hayatınızdan şiiri çektiğinizde geriye kalan nedir?

Şiir, ruhun sonsuz yolculuğudur. Kelimelerin darlığı ile hakikatin uçsuz bucaksız genişliği arasındaki o muazzam gerilimi anlamlandırmanın yegâne yoludur. Şiir, ruhun kendi hakikatine yaptığı bir hicrettir. O, dilin sınırlı imkânlarıyla varlığın sınırsız manasını kuşatma çabasıdır. Şairin hayatı, şiirin ham maddesi değil, o şiirin bizzat kendisidir. Gombrich, “*Sanat diye bir şey yoktur aslında. Yalnızca sanatçılar vardır.*” der. Biz yaşadıklarımızı değil, yaşamadıklarımızın sancısını şiire dönüştürürüz. Hayatımdan şiiri çektiğinizde geriye kalan sadece kupkuru bir kronoloji, ruhsuz bir biyografi ve anlamsız bir dünya gürültüsüdür. Şiir, hayatın o amansız akışına ve geçiciliğine karşı durduğum tek siperdir. Şiir olmazsa, hayat sadece bir “tüketim” süreci hâline gelir, şiirle birlikte bir “oluş” sürecine dönüşmektedir. Geldiğim noktada gördüm ki mana artık dizeye sığmıyor, bentlerinden taşıyor. Bu lirik taşmanın doğal bir neticesi olarak kalemim nesre yöneldi ve *Şehrin Şarkısı* böylece vücut buldu.

Sanırım insan kendisi olmadan birini gerçek manada sevmiyor. Bedii ile Tuana da galiba bu nedenle bağlanamadılar. Buradaki sorun Bedii'nin geçmişiyile mi ilgili? Romanın sonunda “Bir gün döner miyiz?” diye soruyor Bedii. Evet, biz Balkanlara buradan yola çıktık. Sizce bir gün yeniden döner miyiz? Sizce bizi hâlâ bekleyenler var mı?

Rumeli insanı için “dönmek”, ucu açık bir hicretin nihayete erme arzusudur. 1912'den beri devam eden o büyük kırılmanın, parçalanmış ailelerin ve bırakılmış evlerin ruhumuzda açtığı yaranın bir dışavurumudur. Buradaki “biz”, sadece Bedii ve Tuana değil, Balkanlardan kopup gelen veya orada kalarak

ruhu hep “öte yakada” olan kolektif bir öznedir. Soru aslında şudur: Tarihin bizi dışına ittiği o eski huzura ve bütünlüğe yeniden kavuşabilir miyiz? Roman boyunca Bedii, hafızasını geri kazanmaya, şehri yeniden anlamlandırmaya çalışır. “*Bir gün döner miyiz?*” sorusu, insanın modern dünyanın yabancılaştırmadan kurtulup kendi özüne, saf çocukluğuna ve o “kaybedilmiş cennet” olan kadim kültürüne dönüp dönemeyeceğine dair bir kuşku. Mekânlar değişmiş, şehir dönüşmüşse, dönülecek bir “ev” hâlâ var mıdır?

Ev, insanoğlunun lisanıdır. Çünkü ev, insanın somutlaşmış lügatidir. İnsan sussa da evi konuşmaya devam eder, tıpkı Üsküp’teki eski bir konağın asırlardır Türkçenin en zarif şarkısını söylemesi yahut Gazi Nevruz/Evrenos Bey’in Türbesi misali.

Velhasılıkelam, romanın sonundaki bu soru, aslında bir cevap beklemez, bir yankı arar. “Bir gün döner miyiz?” dediğimizde, aslında fiziksel bir yolculuktan ziyade, ruhun kendi anayurduna, yani tam ve bütün hissettiği o manevi coğrafyaya duyduğu sılayı hissediyoruz. Bu Balkan Türklüğünün yüzyıllık “bekleyişinin” ve bitmeyen “hicretinin” edebî bir mühürlemesidir. Balkanlardan gidenler ruhlarının bir parçasını burada bıraktılar. Dolayısıyla bu soru, aslında kendimizi tamamlama arzumuzun sesidir. Onların bağlanamaması, bireysel bir uyumsuzluktan ziyade, mazinin gölgesinin bugünün ışığından daha baskın olmasıyla ilgiliydi. Bedii geçmişin yükünü taşıyordu, Tuana ise o yükün altında ezilmemek için kaybolmayı seçti. Balkanlara “dönmek” meselesine gelince, biz oradan hiçbir zaman tam olarak çıkmadık ki dönelim. Fiziki mesafeler aşılar fakat ruhun hicreti bitmez. Bizi bekleyenler hâlâ mevcut. Üsküp Türk Çarşısı’nda bir dükkânda oturan yaşlı bir amcanın iç geçirişinde, Fatih Köprüsü’nün altından akan Vardar’ın sesinde ve en elzemi Balkan Türklerinin dudaklarındaki o mağrur “eyvallah”ta bizi bekliyorlar. Biz dönersek onlar da kendilerini daha az yalnız hissedeceklerdir. *Şehrin Şarkısı*, Balkan muhacirlerinin gönül süzgecinden geçtiğinde asıl manasına kavuşacaktır zira bu sancıyı kuşananlar, kitabın fısıldadığı o sessiz hakikati en iyi anlayacak olanlardır.

Şehrin Şarkısı’nı da göz önünde bulundurarak hafıza, köksüzleşme ve kimlik kavramlarının edebiyata yansımaları hakkındaki düşüncelerinizi alabilir miyim?

Edebiyat, hafızanın yegâne vatanıdır. Modern dünya bizi “anı yaşamaya” zorlayarak köksüzleştirmeye çalışırken, edebiyat bize “anı hatırlamayı” teklif etmektedir. Kimlik, sadece pasaportlarda yazan bir aidiyet değil, dilde biriken hatıralar toplamıdır. Köksüzleşme tehdidine karşı edebiyat bir “hafıza tazeleme” ayınıdır. *Şehrin Şarkısı*’nda kimlik, kaybolan bir nesnenin peşine düşmek değil, o nesnenin ruhunu kelimelerle yeniden çağırmaktır. Edebiyat bizi, kendimizden uzaklaştığımız o boşluktan çekip alan en güçlü bağıdır. Her şehir, içinde kaybolan insanların sessiz şarkısını söyler. Bu romanım, o şarkının izini sürenlerin hikâyesinden doğdu. Eser, özelde Kuzey Makedonya, genelde ise “Balkan Türk Edebiyatı” bağlamında roman türü adına öncü ve teşvik edici bir adım olma niyetini taşıyor. Bilindiği üzere roman türü, “Balkan Türk

Edebiyatı”nda nadir örneklerle temsil edilmiştir. Şehrin Şarkısı ise bu sessiz geleneğe yeni bir soluk kazandırma çabasıdır. Umarım hedefine ulaşır.

Bunu sormak için belki de henüz erken ama yine de sormak istiyorum: Bu çabanız okur tarafından nasıl karşılandı?

Açıkçası *Şehrin Şarkısı*’nın “zor” bir metin olduğunun, dil işçiliğinin okuru yorabileceğinin farkındaydım. Ancak aldığım tepkiler beni hem şaşırttı hem de çok mutlu etti. Türk okuru, özellikle dilin bir enstrüman gibi kullanıldığı, her cümlesinde bir estetik kaygı güdülen metinlere büyük bir özlem duyuyormuş. Okurlar; Bedii ile birlikte o sokaklarda yürüdüklerini, kendi içlerindeki “yitik Balkanları” keşfettiklerini söylüyorlar. Türkiye’nin kıymetli eleştirmen, yazar ve şairlerinin *Şehrin Şarkısı* üzerine kaleme aldıkları o derinlikli analizler ve zarif değerlendirmeler, benim için tarifi güç, müstesna bir sürpriz oldu. Bu nazik takdirleri ve metnin ruhuna dokunan kıymetli sözleri için kendilerine gönülden teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, dünyanın dört bir yanından gelen değerli okur yorumları ve eserin atmosferini yansıtan o zarif görseller, edebiyat yolculuğumun en güzel meyveleri oldu. Okurunun nefesiyle hayat bulan ve her paylaşımda yeniden anlam kazanan bu teveccühü büyük bir kıymetle karşılıyorum. Zira biliyorum ki Balkanlar, okundukça ve paylaşıldıkça güzelleşen, bitimsiz bir şarkıdır. Bu sessiz şarkıya eşlik eden her okur, aslında o yitik vatanın bir parçasına dokunmuş oluyor ve bu da benim en büyük kazancım. Romanın YTB tarafından “En İyi Eser” seçilmesi, bu emeğin kurumsal bir karşılığı oldu. Bu vesileyle ilim ve sanat yolculuğumda emeği, desteği ve duası olan herkese gönülden teşekkür ederim. Bu ödül yalnızca şahsıma değil, Balkanlardan yükselen Türkçenin ve ortak kültürümüzün sesine verilmiş bir değerdir. YTB’ye ve emeği geçen bütün kıymetli jüriye şükranlarımı sunuyorum. Velhasılıkelam, “*Marifet iltifata tabidir, müşterisiz meta zayıdır.*”

Bize zaman ayırdığınız için teşekkür ederim. Nice güzel kitaplarda buluşmak dileğiyle...

Asıl ben teşekkürlerimi sunarım. Türkçemizin estetik kaygılarını ve Balkanların hüznünlü ancak vakur sesini bu denli derinlikli sorularla muhatap kıldığınız için minnettarım. Bu diyarda Türkçe tekellüm etmek, mevcûdiyetimizin en bariz nişanesidir. Türkçe tahrir eylemek ise pek çok tabakadan mürekkep bir “seyr ü sülûk” ve ağır bir mesuliyettir. Dilin bir vatan, edebiyatın ise o vatanında kurulan en muhkem kale olduğuna dair inancımızı tazeleyen bu kıymetli mülakatın, okurda da bir karşılık bulmasını temenni ederim. Kelimelelerin izinde, Türkçenin o geniş ve kadim coğrafyasında, nice yeni hikâyelerde ve ortak şarkılarda buluşmak ümidiyle...

Balkanların o derya gönüllü insanlarından, kadim Türkçemizin neşesiyle selam, sevgi ve muhabbetlerimle.